

Danska og dönskunám á Íslandi, Grænlandi og í Færeyjum

Inngangur

Hér verður fjallað um rannsóknar- og þróunarverkefni, sem beinist að dönskunámi ungmenna á Íslandi, Grænlandi og í Færeyjum, og er unnið í samvinnu við færeyska og grænlenska fræðimenn ásamt þarlandum dönskukennurum og nemendum þeirra. Markmiðið með verkefninu er að fá innsýn í stöðu dönskunnar í löndunum þremur og skoða hvaða áhrif hún hefur á dönskunám nemenda. Þá er tilgangurinn að leita leiða til þess að nýta nýja þekkingu til þess að koma til móts við þarfir nemenda, einkum hvað varðar tölvustutt námsefni.

Hefðina fyrir dönskukennslu á vestnorræna svæðinu ber að skoða í ljósi sögulegra tengsla Íslands, Færeyja og Grænlands við Danmörku. Þótt Færeyingar hafi haft heimastjórn frá árinu 1948 og Grænendingar frá árinu 1979, auk sjálfstjórnar frá árinu 2009, eru samskiptin við Danmörku mikil. Allt öðru máli gegnir um Ísland sem hefur verið lýðveldi frá árinu 1944. Auk tengslanna við Danmörku á dönskukennslan sér stoð í málstefnu Norðurlanda en þar segir að allir Norðurlandabúar eigi rétt á „að læra að skilja og þekkja eitt skandinavískt tungumál og öðlast skilning á öðrum skandinavískum tungumálum með það að markmiði að geta tekið þátt í málsamfélagi Norðurlanda“. Markmiðið með málstefnunni er „að allir Norðurlandabúar geti fyrst og fremst átt samskipti hver við annan á skandinavísku máli“. Til þess að ná settu marki ber „að efla

kennslu í grannmálunum í skólum og jafnframt að efla kennslu í skandinavísku málunum sem stuðningsmálum og erlendum málum“. Þrátt fyrir að þeir ráðamenn, sem að yfirlýsingunni standa, skuldbindi sig til að hrinda langtímamarkmiðum málstefnunnar í framkvæmd, er yfirlýsingin ekki lagalega bindandi (*Deklaration om nordisk språkpolitik* 2006).

Málstefnan miðar að því að samskipti Norðurlandabúa geti farið fram á dönsku, norsku eða sænsku. Í þessu felst að Skandinavar noti móðurmál sitt til þess að tjá sig við aðra Norðurlandabúa en þurfi að læra að skilja tvö náskyld norræn grannmál í ræðu og riti. Oft er talað um að málasmstarfið grundvallist á málskilningi en því fer fjarri nema hjá þeim Norðurlandabúum sem hafa dönsku, norsku eða sænsku að móðurmáli. Málasmstarfið krefst öllu meira af þeim sem ekki tala skandinavísk mál og þurfa því að læra eitt þeirra sem erlent tungumál eins og raunin er með Færeyinga, Grænlandinga og Íslendinga. Til þess að geta átt samskipti við dönskumælandi fólk þurfa íbúar þessara landa að búa yfir færni til þess að skilja talaða og ritaða dönsku, auk þess sem slík færni í málinu á að nýtast þeim sem lykill að skilningi á norsku og sænsku. Þess utan þurfa íbúarnir að geta tjáð sig á dönsku í ræðu og riti. Reynslan og rannsóknir á dönskukunnáttu íslenskra ungmenna sýna að alla jafna reynist mun auðveldara að ná tókum á þeim færniþáttum sem lúta að viðtöku málsins, þ.e. lestrar- og hlustunarfærni, en tjáningu á málinu. Er þá átt við færni til þess að tala málið og rita (Auður Hauksdóttir 2001; 2012). Þessar niðurstöður eru í samræmi við margar rannsóknir á tileinkun erlendra tungumála yfirleitt sem sýna að tjáning reynist mörgum erfiður ljár í þúfu (t.d. Haastrup 1989; Nation 2001, 24–33; Webb 2005).

Þrátt fyrir sameiginleg markmið ráðamanna um að hrinda í framkvæmd þeim langtímamarkmiðum, sem eru sett fram í málstefnu Norðurlanda, hefur verið dregið úr vægi dönskukennslu á Íslandi og í Færeyjum á undanförunum áratugum. Um aldamótin varð enska fyrsta erlenda tungumálið í íslenskum grunnskólum í stað dönsku og í tengslum við styttingu námstíma til stúdentsprófs, sem kom til framkvæmda í kringum 2015, hefur vægi dönskukennslu í framhaldsskólum minnkað svo um munar (t.d. Pétur Rasmussen 2013; Margrét Helga Hjartardóttir 2015). Í Færeyjum var danska gerð að

valgrein í menntaskólum árið 2012 en fram til þess tíma hafði hún verið skyldunámsgrein.

1. Danska sem erlent tungumál á vestnorræna svæðinu

Danska er skyldunámsgrein í færeyskum, grænenskum og íslenskum skólum en mikill munur er á umfangi kennslunnar í löndunum þremur. Á Grænlandi er danska kennd í öllum bekkjum grunnskólans sem og þremur bekkjum menntaskólans. Í Færeyjum er danska skyldunámsgrein í 3.–9. bekk¹ grunnskólans en valgrein í menntaskólum. Hér á landi er danska skyldunámsgrein í grunnskóla frá 7.–10. bekk og á fyrstu stigum framhaldsnáms. Ekki eru því forsendur til þess að bera námskrárnar fyrir framhaldsskólann saman en hér verður stuttlega vikið að inntaki og markmiðum dönskunáms í grunnskólum. Hérlandis er markmiðin fyrir dönskunámið að finna í sameiginlegri námskrá fyrir erlend tungumál (*Aðalnámskrá grunnskóla* 2013, 122–138). Þar má sjá að viðmiðin í dönskunáminu eru sett fram á grundvelli Evrópska tungumálarammans² og gengið út frá því að við lok grunnskólans hafi þorri nemenda náð flestum hæfniviðmiðum í B1 þrepi sjálfsmatsrammans (*Aðalnámskrá grunnskóla* 2013, 125–128). Í grænensku námskránni er tekið fram að danska sé erlent tungumál fyrir stærstan hluta nemenda og að markmiðið með kennslunni sé að nemendur geti notað bæði grænensku og dönsku (d. *funktionel tósprogethed*). Áhersla er lögð á að kennslan fari smám saman fram á dönsku og að kunnátta í málinu gagnist nemendum í öðrum kennslugreinum. Nemendur eru hvattir til þess að nota dönsku utan skólans og nýta sér þannig þau tækifæri sem gefast til að tileinka sér málið í daglegu lífi (*Læreplan i dansk A: Formål og Introduktion* 2004). Hér ber að hafa í huga sérstöðu Grænlands sem tvítyngds samfélags en í reglugerð landsþingsins frá árinu 2002 er tekið fram að grænenska og danska séu kennslumál í grænenskum grunnskólum (*Landstingsforordning* 2002). Í færeysku heimastjórnarlögum (*Lov*

1 Samsvarar 4. til 10. bekk hér á landi.

2 Á ensku Common *European Framework of References of Languages*, sjá hér: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/level-descriptions>.

om *Færøernes Hjemmestyre* 1948) segir að nemendur skuli læra dönsku vel og vandlega (d. *godt og omhyggeligt*). Ólíkt íslensku og grænlenku námskránni hefur lestur danskra bókmennta og erlendra bókmennta ritaðra á dönsku, ásamt bókmennta- og textagreiningu, talsvert vægi í færeysku námskránni (*Námsætlan til fólkaskúla: Dansk 3–10* 2017), þ.e. viðfangsefni sem alla jafna tíðkast í móðurmálskenndu fremur en við kenndu erlendra mála á fyrstu stigum. Í íslensku og færeysku námskránni segir að danska skuli vera lykll nemenda að samskiptum við aðrar norrænar þjóðir og í færeysku námskránni stendur að kenna skuli sænskt og norskt mál og bókmenntir. Í íslensku námskránni er tekið fram að skyldleika skandinavísku málanna skuli sérstakur gaumur gefinn (*Aðalnámskrá grunnskóla* 2013, 123). Ekki er sérstaka tengingu við málstefnu Norðurlanda að finna í grænlenku námskránni. Í námskrám landanna þriggja er áhersla lögð á að nemendur nái tökum á færniþáttunum fjórum, þ.e. að hlusta, lesa, tala og skrifa. Markmiðin í íslensku og grænlenku námskránni eru þó færni miðaðri en í færeysku námskránni sem tekur til mun fleiri og flóknari þátta máls og málnotkunar. Áhersla er lögð á tileinkun orðaforða í námskránum þremur og að nemendur geti nýtt sér reglur um notkun málsins og formgerð þess. Kennslan á að taka tillit til þarfa nemenda og litið er á notkun dönsku til tjáskipta sem driffjöðrina í náminu. Námskrárnar, einkum sú íslenska og grænlenka, taka mið af kenningum um tjáskiptamiðað tungumálanám (sjá nánar í Auði Hauksdóttur 2001, 64–108 og 2007, 169–199 og Henriksen o.fl. 2021, 53–61 og 68–79) en þær kenningar liggja einnig að miklu leyti til grundvallar Evrópska tungumálarámmannum.

2. Danska í málumhverfi nemenda

Þótt danska sé kennd sem erlent mál í löndunum þremur eru aðstæður nemenda til dönskunáms afar ólíkar. Þar ber fyrst að nefna málvísindalegar forsendur. Fyrir dönskunám Færeyinga og Íslendinga varðar miklu að færeyska og íslenska eru náskyld dönsku auk þess sem bæði málin hafa í margar aldir haft tengsl við danska menningu og tungu. Talsverður hluti orðaforðans er því sameiginlegur sem auðveldar Íslendingum og enn frekar Færeyingum að læra dönsku,

einkum að lesa ritaða texta þar sem líkindin við dönsku eru mest. Öðru máli gegnir um grænlesku sem er allt annarrar ættar og alls óskyld dönsku.

Þá skiptir hlutverk dönskunnar í skólakerfinu miklu máli. Í grænleskum menntaskólum fer kennslan að miklu leyti fram á dönsku, enda margir kennarar danskir og stór hluti kennsluefnis á dönsku (Jacobsen 2003, 156–157). Í Færeyjum er stór hluti námsefnis framhaldsskólans á dönsku (nærri 80%) en einungis lítill hluti á færeysku (21,5%) (Tórður Jóhannesarson 2014, 54–60; Vár í Ólavsstovu 2004, 54–58). Áður fyrr var algengt að danskir kennarar önnuðust kennslu í framhaldsskólum en á því hefur orðið breyting, þó ekki sé óþekkt að Danir kenni þar (Jógvan í Lon Jacobsen 2021, 34–35). Allt annað er uppi á teningnum hér á landi þar sem flest ungmenni hafa lítið af dönsku að segja utan dönskukennslunnar.

Tjáskipti eru forsenda máltileinkunar og því skiptir öll notkun málsins sköpum fyrir framvindu málanámsins. Tækifæri eða jafnvel þörf til þess að nota málið utan skólans getur einnig haft mikið að segja fyrir viðhorf nemenda til markmálsins og notagildis þess og ýtt undir hvatann til þess að læra það, sbr. kenningar Gardners og Lamberts (1972) um hvata sprottinn af viðhorfum til markmálsins sem tækis (*e. instrumental motivation*). Mikill munur er á aðstæðum nemenda að þessu leyti í löndunum þremur. Í heimastjórnarlögunum segir að færeyska sé höfuðtungan í Færeyjum (Jógvan í Lon Jacobsen 2021, 34) og í sjálfsstjórnarlögunum stendur að grænleska sé höfuðtunga á Grænlandi (Jacobsen 2021, 64–65) en í báðum löndum má nota dönsku á opinberum vettvangi. Grænleska er mikið notuð í daglegu lífi en danska gegnir talsverðu hlutverki í opinberu samhengi, t.d. á sjúkrahúsum og í stjórnsýslunni þar sem margir Danir starfa.

Dönur hefur fækkað á Grænlandi undanfarna áratugi³ en engu að síður eru þeir enn tiltölulega margir, einkum í höfuðstaðnum Nuuk⁴ og í stærstu bæjum. Danirnir eru áhrifamikill hópur sem má sín mikils og því setur dönsk tunga og menning svip sinn á bæjar-

3 Árið 2017 voru 4.442 einstaklingar fæddir í Danmörku en búsettir á Grænlandi. Þeirra á meðal eru börn Grænlandinga. Til samanburðar voru þeir 8.389 árið 1977 eða 17% íbúanna („Befolkningen: Langt færre danskere i Grønland“ 2018).

4 Af 55.877 íbúum Grænlands búa 17.796 í Nuuk. Í bæjum búa alls 48.492 en 7.131 í dreifðum byggðum eða þorpum (*Greenland in Figures* 2018).

lífið ólíkt því sem gerist í dreifðum byggðum við strendur landsins þar sem grænensk menning og tunga eru allsráðandi. Aðstæður nemenda til dönskunáms þar eru því með allt öðrum hætti en í helstu bæjum. Margir Grænendingar eru tvítyngdir en fæstir Dananna kunna grænlensku og því fara samskipti oft fram á dönsku. Danskt efni er áberandi í sjónvarpi Grænlands, KNR (Kalaallit Nunaata Radioa), en samkvæmt heimildum var einungis 10% efnis þar á grænlensku árið 2011 (Jacobsen 2021, 72–73). Í ritinu *Greenland in Figures* (2014, 26) segir að útsendingar KNR árið 2014 hafi verið 5.295 tímar, þar af 2.056 tímar á grænlensku en 3.239 á dönsku og öðrum málum. Danskar kvikmyndir hafa ekki grænlenska undirtexta. Af þessum sökum geta eða jafnvel þurfa mörg grænlensk ungmenni, einkum í bæjum, að nota dönsku í daglegu lífi.

Nokkur fjöldi Dana er búsettur í Færeyjum en þeim hefur farið fækkandi undanfarna áratugi⁵. Danskt fjölmiðlaefni er áberandi í daglegu lífi Færeyinga og stór hluti efnis í færeyska sjónvarpinu (Kringvarp Føroya) er á dönsku (Jógvan í Lon Jacobsen 2021, 37). Danskar kvikmyndir eru ekki textaðar á færeysku. Allt efni ætlað börnum er hins vegar á færeysku eða talsett á málinu. Samkvæmt rannsókn Mitchinsons er efni ætlað unglíngum með dönskum undirtexta. Mörg börn hafa þó haft kynni af dönsku í ýmsu samhengi áður en þau byrja að læra hana í skóla (Mitchinson 2012, 172–173, 206).

Ólíkt því sem hér hefur verið lýst eru dönsk áhrif í íslensku samfélagi hverfandi og því sjaldgæft að nemendur þurfi eða hafi tækifæri til þess að nota dönsku í daglegu lífi. Rannsóknir gefa vísendingar um að margir nemendur átti sig ekki á notagildi dönskukunnáttu fyrr en að loknu námi í grunn- og framhaldsskóla (Auður Hauksdóttir 2012, 157–164 og 188–194). Slíkar aðstæður geta dregið úr hvata nemenda til þess að læra málið.

3. Viðhorf nokkurra nemenda til dönsku og dönskunáms

Til þess að fá innsýn í dönskunám á vestnorræna svæðinu var gerð könnun eða þarfagreining meðal lítils hóps nemenda haustið 2013.

5 Ekki hefur tekist að fá upplýst um fjölda Dana búsettra í Færeyjum.

Spurst var fyrir um tengsl við Danmörku, í hvaða samhengi nemendur noti dönsku og viðhorf þeirra til að þess að nota málið. Þátttakendur voru í 8. bekk í grunnskóla í Sisimiut (10 nemendur), tveir 9. bekkir í grunnskóla í Hafnarfirði (32 nemendur), HF-bekkur á öðru ári menntaskólanáms⁶ í Þórshöfn (21 nemandi) og tveir hópar framhaldsskólanema á Selfossi (34 nemendur). Eins og sjá má voru nemendur á ólíkum skólastigum, fjöldi í hópunum mismunandi og allir skólarnir í bæjum, enda var tilgangurinn með könnuninni ekki að fá fram samanburðarhæfar eða tölfræðilega marktækar upplýsingar um stöðuna, heldur einungis að fá innsýn í aðstæður afmarkaðs hóps nemenda til dönskunáms og viðhorf þeirra til málsins. Það blasir því við að óformleg könnun af þessum toga gefur ekki tilefni til þess að af henni séu dregnar almennar eða víðtækar ályktanir. Könnunin fólst í því að lagðar voru spurningalistakannanir fyrir nemendur og auk þess áttu sér reglulega stað samtöl við dönskukennara til þess að fá sem gleggsta mynd af aðstæðunum. Þar sem fjöldi nemenda í hópunum er mismunandi verður einungis notast við prósentur þegar fjallað er um svör nemenda hér á eftir. Vakin er athygli á því að svör hvers og eins nemanda hafa mismunandi vægi eftir hópum. Þannig veга svör hvers og eins grænlenku nemendanna, sem einungis eru tíu talsins, mun meira en nemenda í hinum hópunum þar sem fjöldi þátttakenda er rúmlega tvisvar eða þrisvar sinnum meiri.

3.1. Tengsl nemenda við Danmörku

Þrjár spurningar snerust um tengsl nemenda við Danmörku, þ.e. búsetu, ferðalög til landsins og hvort þeir sæju fyrir sér að fara *þangað í framtíðinni*. Svörin sýna að einungis fáir íslensku grunn- (12,5%) og framhaldsskólanemanna (5,9%) og grænlenku grunnskólanemendanna (20,0%) höfðu búið í Danmörku en rúmlega þriðjungur (38,1%) færeysku framhaldsskólanemanna. Það var einnig misjafnt hve oft nemendur höfðu farið til Danmerkur í styttri ferðir. Að einum undanskildum svöruðu allir færeysku framhaldsskólanemarnir að þeir hefðu farið í frí til Danmerkur, þar af flestir (80,9%) oft. Aftur á móti sögðust 76.5% íslensku framhaldsskólanemanna hafa farið í frí

6 Danska var enn skyldunámsgrein í tveimur bekkjum menntaskólans á þessum tíma en það breyttist árið 2013 með gildistöku nýrra laga.

til Danmerkur, þar af 17,7% oft. Af grunnskólanemendunum höfðu allmargir þeirra íslensku (65,6%) og grænlesku (60,0%) farið í frí til Danmerkur, þar af 28,1% þeirra íslensku og 40,0% þeirra grænlesku oft.

Stærsti hluti færeysku framhaldsskólanemanna (80,9%) hafði heimsótt fjölskyldu sína í Danmörku, þar af rúmlega helmingur þeirra (51,4%) oft en mun færri (47,1%) íslensku framhaldsskólanemanna höfðu farið þangað í þessu skyni, þar af 11,8% oft. Nærri tvisvar sinnum fleiri grænlesku grunnskólanemendanna (70,0%) höfðu heimsótt fjölskyldu sína í Danmörku samanborið við íslensku grunnskólanemendurna (37,5%), þar af 40,0% þeirra grænlesku og 15,6% þeirra íslensku oft. Nánari greining á svörum nemenda sýnir að sumir hafa margvísleg tengsl við Danmörku, þ.e. verið búsettir í landinu, farið þangað í frí og/eða heimsótt fjölskyldu. Aðrir hafa lítil eða engin tengsl við landið. Það á einkum við um íslensku og grænlesku nemendurna en tæplega þriðjungur íslensku (31,3%) og grænlesku (30,0%) grunnskólanemendanna og um fimmtungur íslensku framhaldsskólanemanna (20,1%) hafði aldrei farið til Danmerkur í frí. Um helmingur íslensku grunn- (62,5%) og framhaldsskólanemanna (50,0%) hafði aldrei verið í heimsókn hjá fjölskyldu sinni í Danmörku, en það átti einungis við um 20,0% grænlesku nemendanna. Á heildina litið eru tengsl færeysku nemendanna við Danmörku áberandi mikil í samanburði við grænlesku nemendurna og enn frekar við þá íslensku. Rétt er að minna á að grænlesku nemendurnir eru örfáir og allir frá bænum Sisimiut. Svörin gefa til kynna að margir færeyskir og sumir grænleskir nemendur fái, vegna margvíslegra tengsla við Danmörku, ekki einungis tækifæri til þess að nota dönsku til tjáskipta heima fyrir, heldur einnig í samskiptum við Dani í Danmörku. Mun færri íslensku nemendanna hafa slík tengsl. Í ljósi kenninga um tjáskiptaaðferðir eru mikil tengsl við markmálið ákjósanleg fyrir málanámið þar sem þau kalla á notkun þess, auk þess sem þau geta ýtt undir hvatann til þess að læra málið, sbr. kenningar fræðimanna um þýðingu hvata fyrir tungumálanám (Dörnyei og Ushioda 2011; Gardner 2002; Gardner og Lambert 1972 og Henriksen o.fl. 2021, 61–65).

Ein spurningin gekk út á að kanna áhuga nemenda á því að fara

til Danmerkur í framtíðinni miðað við eftirtalin tilefni: fara í frí, heimsækja fjölskyldu, vera með vinum, fara í nám eða vinna. Mun fleiri færeysku framhaldsskólanemanna láta í ljósi áhuga á því að fara til Danmerkur í þessu samhengi samanborið við þá íslensku. Flestir (71,4%) segjast gjarnan vilja fara til Danmerkur til þess að heimsækja fjölskyldu og meira en helmingur vill vera þar með vinum sínum (57,1%) eða til þess að læra (51,4%). Nokkru færri (38,1%) langar til þess að fara þangað í frí eða til þess að vinna (33,3%). Einungis 9,5% af færeysku nemendum hugnast ekki að fara til Danmerkur í frí eða til þess að vera þar með vinum. Af íslensku framhaldsskólanemunum langar flesta (52,9%) að fara til Danmerkur með vinum og að sama skapi láta einungis fáir (11,8%) í ljósi litla löngun til slíkra ferða. Aðrir eru hlutlausir í afstöðu sinni. Um þriðjung langar að fara þangað í frí (35,3%) eða til þess að heimsækja fjölskyldu (32,4%). Einungis lítill hluti (17,7%) segist langa til þess að fara til Danmerkur til náms eða til þess að vinna. Hlutfallslega fleiri íslensku nemendanna fýsir lítt að fara til Danmerkur í samanburði við þá færeysku. Þannig segist rúmur þriðjungur íslensku nemendanna (38,2%) en 14,3% þeirra færeysku hafa litla löngun til þess að fara þangað til náms eða til þess að heimsækja fjölskyldu þar. Um þriðjung (35,3%) íslensku framhaldsskólanemanna langar ekki að vinna í Danmörku samanborið við 19,1% þeirra færeysku. Einungis fáir (9,5%) færeysku nemendanna svara að þá langi ekki í frí til Danmerkur en hátt í þriðjungur (32,4%) þeirra íslensku. Aðrir eru hlutlausir í afstöðu sinni til Danmerkurferða.

Meira en helmingur grænlsku (60,0%) og íslensku (56,3%) grunnskólanemendanna láta í ljósi áhuga á því að fara til Danmerkur í frí og einungis litlum hluta þeirra (20,0% og 25,0%) hugnast lítt slíkar ferðir. 40,0% grænlsku grunnskólanemendanna langar að heimsækja þar fjölskyldu en 21,9% þeirra íslensku. Um fjórðungur grænlsku (30,0%) og íslensku (25,0%) nemendanna lýsir áhuga sínum á því að fara til Danmerkur til þess að vera með vinum sínum. Þá sýna svörin að tæplega þriðjung (30,0%) grænlsku grunnskólanemendanna langar að nema og starfa í Danmörku en einungis lítinn hluta (12,5%) þeirra íslensku. Tiltölulega margir íslensku grunnskólanemendanna (65,6%) og þeirra grænlsku

(40,0%) láta í ljósi litla löngun til þess að starfa í Danmörku og 40,0% grænlenku nemendanna og 40,6% þeirra íslensku segjast hafa litla löngun til þess að fara þangað til náms. Varðandi nám og vinnu í framtíðinni skiptir ungur aldur nemenda í grunnskólum væntanlega talsverðu máli.

Eins og sjá má af þessum svörum eru mun fleiri færeysku nemendanna áhugasamir um margvísleg tengsl við Danmörku í framtíðinni í samanburði við grænlenku og enn frekar íslensku nemendurna. Þá eru svör grænlenku og íslensku nemendanna til vitnis um að sumir þeirra sjái fyrir sér margvísleg tengsl við Danmörku í framtíðinni, þótt þeir séu talsvert færri en þeir færeysku. Einnig eru allmargir íslensku framhaldsskólanemanna og sumir grunnskólanemendanna hlutlausir í afstöðu sinni til slíkra tengsla, þ.e. afstaða þeirra er ekki neikvæð. Vænta má að sýn nemenda á tengsl við Danmörku í framtíðinni hafi áhrif á viðhorf þeirra til dönskunámsins. Þannig er líklegt að þeir nemendur, sem horfa til ferðalaga og annarra tengsla við Danmörku í framtíðinni, hafi jákvæðari viðhorf til námsins en þeir sem gera það ekki. Þá er líklegt að áætlanir um nám í framtíðinni við danskar menntastofnanir eða störf þar í landi ýti undir jákvæð viðhorf til dönsku og dönskunáms og sé nemendum hvatning til þess að læra málið, sbr. áður nefndar kenningar Gardners og Lamberts (1972) um að hvati til tungumálanáms geti verið sprottinn af jákvæðum viðhorfum til notagildis tungumálsins. Athygli vekur hve fáir íslensku nemendanna láta í ljósi löngun til þess að fara til Danmerkur til náms eða starfa.

3.2 Tjáskipti á dönsku í daglegu lífi

Í könnuninni er spurt að hve miklu leyti nemendur hlusti, tali, lesi og skrifi á dönsku í daglegu lífi. Svör nemenda sýna með áhuga-verðum hætti notkun dönsku utan skóla. Varðandi hlustun var spurt að hve miklu leyti nemendur hlusti á dönsku í sjónvarpi, útvarpi, í kvikmyndahúsum og á netinu. Svörin sýna að það er mjög mismunandi eftir löndum hve oft nemendur heyra dönsku talaða. Áberandi fáir íslensku nemendanna heyra dönsku talaða í samanburði við færeysku og grænlenku nemendurna. Margir færeysku framhaldsskólanemanna svara að þeir heyri dönsku oft (66,7%) eða sjaldan (28,6%)

í sjónvarpi. Nokkru færri grænlenku nemendanna (40,0%) segjast heyra málið oft í slíku samhengi og jafnmargir sjaldan. Einungis fáir (5,9%) íslensku framhaldsskólanemanna svara að þeir heyri dönsku oft talaða í sjónvarpi en tæplega helmingurinn (47,1%) sjaldan. Örlítið fleiri grunnskólanemar segjast heyra dönsku oft (9,4%) talaða í sjónvarpi en um þriðjungur sjaldan (34,4%). Ekki var spurt hvort nemendur horfi á danskt efni í innlendu eða dönsku sjónvarpi og því liggur ekki fyrir hvort efnið hafi verið textað eða ekki. Um fimmtungur færeysku framhaldsskólanemanna (23,8%) og grænlenku grunnskólanemendanna (20,0%) segjast oft heyra dönsku í kvikmyndahúsum en 51,4% þeirra færeysku og 40,0% þeirra grænlenku sjaldan. Einungis einn (2,9%) íslensku framhaldsskólanemanna og enginn grunnskólanemendanna segist oft heyra dönsku í kvikmyndahúsum. Mun fleiri framhaldsskólanemanna (32,4%) og grunnskólanemanna (21,9%) segjast heyra hana sjaldan. Flestir færeysku framhaldsskólanemendanna segjast hlusta oft (38,1%) eða sjaldan (42,9%) á dönsku á netinu. Nokkru færri grænlenku grunnskólanemendanna segjast hlusta oft (20,0%) eða sjaldan (20,0%) á dönsku á netinu. Enginn íslensku framhaldsskólanemanna en 6,3% grunnskólanemendanna segjast hlusta oft á dönsku á netinu. Rúmlega fjórðungur grunnskóla- (28,1%) og framhaldsskólanemanna (29,4%) segist sjaldan hlusta á dönsku í því samhengi.

Varðandi samskipti voru nemendur beðnir að upplýsa að hve miklu leyti þeir tali dönsku utan skólans, þ.e. við fjölskyldu, vini, nágranna eða aðra sem þeir þekkja. Svörin sýna að nemendur tala sjaldnar dönsku en þeir heyra hana talaða. Rúmlega fjórðungur (28,6%) færeysku framhaldsskólanemanna segist tala dönsku oft (9,5%) eða sjaldan (19,1%) við fjölskyldu sína. Einn (4,8%) segist oft tala dönsku við vini sína en um þriðjungur (33,3%) sjaldan. Örlítið fleiri segjast tala málið oft (9,5%) eða sjaldan (42,9%) við nágranna eða aðra. Einn tiltekur að hann tali dönsku í verslunum. Nokkuð önnur mynd birtist í svörum grænlenku grunnskólanemendanna en af þeim segjast 30,0% tala dönsku oft við fjölskylduna en 40,0% sjaldan. Þegar vinir eiga í hlut segjast 20,0% oft tala dönsku en 40,0% sjaldan. Við nágranna og aðra segjast 20,0% oft tala dönsku en 30,0% sjaldan. Einungis örfáir íslensku nemendanna segjast tala dönsku í þessu samhengi. Þannig svara 5,9% af fram-

haldsskólanemunum og 3,1% af grunnskólanemendunum að þeir tali oft dönsku við fjölskyldu sína en 23,5% og 12,5% að það gerist sjaldan. Enginn framhaldsskólanemanna og 6,3% af grunnskólanemendunum svara að þeir tali oft dönsku við vini sína og 47,1% framhaldsskólanemanna og 25,0% grunnskólanemendanna segja það sjaldan koma fyrir. Enginn íslensku nemendanna talar dönsku oft við nágranna eða aðra, en 8,8% framhaldsskólanemanna og 9,4% grunnskólanemendanna sjaldan.

Hvað varðar lestur voru nemendur spurðir að hve miklu leyti þeir lesi bækur, tímarit, teiknimyndasögur, texta á netinu og dagblöð á dönsku utan skólans. Svörin sýna að það er mjög mismunandi hve mikið nemendur lesa á málinu. Það er áberandi hve margir færeysku framhaldsskólanemanna lesa á dönsku en meira en helmingur þeirra svara að þeir lesi oft (57,1%) á dönsku á netinu en þriðjungur að þeir geri það sjaldan (33,3%). Aðeins 4,8% segjast oft lesa skáldsögur á dönsku en 76,2% sjaldan. Þá segjast 9,5% oft lesa tímarit á málinu en 38,1% sjaldan. Einn bætir við lestri á teiknimyndasögunni Andrésí Önd. Af grænlenzku grunnskólanemendunum segjast 40,0% oft lesa blöð eða teiknimyndasögur á dönsku og 40,0% sjaldan. Einungis 20,0% segjast oft lesa dönsk dagblöð en 10,0% segjast lesa danskar bækur oft og 20,0% sjaldan. Svör íslensku nemendanna gefa allt aðra mynd, en langflestir nemenda á báðum skólastigum svara að þeir lesi aldrei á dönsku utan skólans. Lestur á netinu er eini svarmöguleikinn sem framhaldsskólanemar segja oft (2,9%) eiga við en 23,5% sjaldan. Svipaður fjöldi segist sjaldan lesa dönsk dagblöð (20,6%) og fáeinir segjast lesa tímarit (11,8%) og skáldsögur (5,9%) sjaldan. Einn nemandi bætir við að hann lesi Fésbókar-færslur á dönsku. Af íslenskum grunnskólanemendum svara örfáir að þeir lesi oft danska texta í dagblöðum (6,3%), á netinu (3,1%), í bókum (3,1%) og blöðum eða tímaritum (3,1%). Aðeins fleiri (15,6%) segjast sjaldan lesa dönsku á netinu og í blöðum og teiknimyndasögum (9,4) en einungis einn segist sjaldan lesa danskar bækur (3,1%) og dagblöð (3,1%) utan skólans.

Síðasta spurningin um notkun dönsku í daglegu lífi snýr að ritun á dönsku, þ.e. að hve miklu leyti nemendur skrifi á dönsku til fjölskyldu og vina í Danmörku, fjölskyldu og vina í heimalandinu og þegar um er að ræða skilaboð í tölvu eða síma. Svörin sýna að það er afar mismunandi hve oft nemendur skrifa á dönsku. Af færeysku

framhaldsskólanemunum segjast 14,3% skrifa oft á dönsku til fjölskyldu sinnar í Danmörku eru 28,6% sjaldan. Aðeins fleiri eða 23,8% segjast oft skrifa dönsku til vina í Danmörku en 28,6% sjaldan. Enginn segist skrifa oft á málinu til fjölskyldu og vina í Færeyjum en fáeinir segjast sjaldan skrifa á dönsku til fjölskyldu (9,5%) og vina (14,3%) þar. Um fjórðungur (28,6%) segist oft eða sjaldan (23,8%) skrifa skilaboð á netinu á dönsku til vina og annarra. Auk þess svara 14,3% að þeir skrifi oft til fjölskyldu sinnar í Danmörku og 28,6% segjast gera það sjaldan. Um þriðjungur (33,3%) segist sjaldan skrifa smáskilaboð á dönsku í símanum. Af grænlensku nemendunum segjast 20,0% skrifa oft á dönsku til fjölskyldu sinnar í Danmörku og 20,0% sjaldan. Enginn segist skrifa oft til vina í Danmörku en 40,0% sjaldan. Enginn segist skrifa oft á dönsku til vina eða fjölskyldu á Grænlandi en 40,0% segja það sjaldan koma fyrir. Einn (10,0%) segist oft skrifa smáskilaboð í símanum á dönsku en 30,0% sjaldan. 40,0% grænlensku nemendanna segjast sjaldan skrifa skilaboð á netinu á dönsku. Svör íslensku nemendanna gefa allt aðra mynd af skrifum á dönsku. Einungis örfáir (5,9%) framhaldsskólanemanna segjast oft skrifa skilaboð á netinu en 14,7% sjaldan. Enginn segist skrifa oft á dönsku í öðru samhengi en sumir segjast skrifa sjaldan á málinu. Þannig segjast nokkrir (14,7%) skrifa sjaldan til fjölskyldu sinnar í Danmörku og til vina (8,8%) og fjölskyldu á Íslandi (8,8%). Einungis fáir (5,9%) segjast sjaldan skrifa á dönsku til vina ytra. Svör grunnskólanemendanna gefa til kynna enn minni skrif á dönsku. Fyrir utan þá nemendur, sem segjast oft (3,1%) eða sjaldan (9,4%) skrifa netskilaboð á dönsku og þá fáu (6,3%) sem segjast sjaldan skrifa smáskilaboð á dönsku í símanum, eru aðeins örfáir sem segjast skrifa oft (3,1%) eða sjaldan (3,1%) til vina í Danmörku. 6,3% segjast sjaldan skrifa til vina á Íslandi en 3,1% til fjölskyldu í Danmörku. Að öðru leyti gefa íslensku nemendurnir ekki til kynna skrif á dönsku utan skólans.

Niðurstöðurnar sýna að notkun málsins felst meira í þeim færniþáttum sem snúa að viðtöku málsins en tjáningu. Það á einkum við um talað mál. Einnig sýna niðurstöðurnar að mikill munur er á dönskunotkun nemenda eftir löndum. Þannig nota fleiri dönsku í ólíku samhengi utan skólans í Færeyjum og á Grænlandi en á Íslandi. Þó ber að nefna að um mikinn einstaklingsmun er að ræða, sbr. að

allmargir nemenda í öllum hópum segjast aldrei nota dönsku utan skólans. Þar eru íslensku grunn- og framhaldsskólanemarnir áberandi margir í samanburði við færeysku og grænlenksu nemendurna.

3.3 Viðhorf nemenda til þess að nota dönsku

Í könnuninni var spurt um viðhorf nemenda til að nota færniþættina fjóra. Í töflunum hér að neðan má sjá hvernig nemendum líkar að nota dönsku til þess að hlusta, lesa, tala og skrifa.

Tafla 1. Viðhorf færeysku framhaldsskólanemendanna til þess að nota færniþættina fjóra.

Færeyjar	Vel	Hvorki vel né illa	Illa	Veit ekki
N=21	%	%	%	%
Hlusta	42,9	38,1	14,3	4,8
Lesa	57,1	23,8	19,1	
Tala	42,9	23,8	33,3	
Skrifa	42,9	38,1	19,0	

Tafla 2. Viðhorf íslensku framhaldsskólanemendanna til þess að nota færniþættina fjóra.

Ísland	Vel	Hvorki vel né illa	Illa	Veit ekki
N=34	%	%	%	%
Hlusta	11,8	55,9	26,5	5,9
Lesa	11,8	52,9	29,4	5,9
Tala	29,4	44,1	14,7	11,8
Skrifa	5,9	58,8	23,5	11,8

Tafla 3. Viðhorf grænlenksu grunnskólanemendanna til þess að nota færniþættina fjóra.

Grænland	Vel	Hvorki vel né illa	Illa	Svarar ekki
N=10	%	%	%	%
Hlusta	30,0	40,0	20,0	10,0
Lesa	40,0	50,0		10,0
Tala	40,0	40,0	20,0	
Skrifa	40,0	60,0		

Tafla 4. Viðhorf íslensku grunnskólanemendanna til þess að nota færniþættina fjóra.

Ísland	Vel	Hvorki vel né illa	Ill	Svarar ekki
N=32	%	%	%	%
Hlusta	12,5	43,8	40,6	3,1
Lesi	25,0	46,9	25,0	3,1
Tala	28,1	34,4	34,4	3,1
Skrifa	18,8	43,8	28,1	9,4

Áberandi margir færeysku framhaldsskólanemanna láta í ljósi jákvæða afstöðu til færniþáttanna fjögurra og tiltölulega fáir neikvæða, að undanskildum þriðjungi (33,3%) nemenda sem segist vera neikvæður í garð talaðrar dönsku. Í samanburði eru tiltölulega fáir íslensku framhaldsskólanemanna jákvæðir í garð færniþáttanna fjögurra en margir hlutlausir í afstöðu sinni. Þó veur athygli að rúmlega fjórðungur (29,4%) segist jákvæður í garð dansks talmáls.

Hlutfallslega fleiri af grænlensku grunnskólanemendum eru jákvæðir í garð færniþáttanna fjögurra en íslensku grunn- og framhaldsskólanemarnir og tiltölulega færri eru neikvæðir. Áberandi fáir íslensku framhaldsskóla- (11,8%) og grunnskólanemendanna (12,5%) eru jákvæðir og áberandi margir þeirra eru neikvæðir (42,9% og 40,6%) í garð hlustunar. Þá veur athygli að rúmlega fjórðungur framhaldsskóla- (29,4%) og grunnskólanemendanna (28,1%) er jákvæður í garð dansks talmáls en um þriðjungur (33,3% og 34,4%) neikvæður. Að undanskildu töluðu máli virðist afstaða íslensku grunnskólanemendanna aðeins jákvæðari í garð færniþáttanna en framhaldsskólanemanna.

Tjáskiptaaðferðir byggjast á því að nemendur noti markmálið til samskipta ólíku samhengi og að allir færniþættir komi við sögu í samræmi við aldur og kunnáttu nemenda. Það er því áhyggjuefni að einungis lítill hluti íslensku nemendanna sé jákvæður í garð færniþáttanna fjögurra. Vafalítið hefur það áhrif á viðhorf þeirra hve sjaldan þeir heyra og nota dönsku í daglegu lífi utan skólans.

3.4 Þörf nemenda fyrir dönskukunnáttu

Hvað varðar þörfina fyrir dönskukunnáttu, þ.e. til hvers nemendur vilja geta notað málið, sýna niðurstöðurnar að flestum færeysku

framhaldsskólanemanna finnst skipta máli að geta notað dönsku á ferðalögum (76,2%), í verslunum (42,9%), í síma (42,9%) og að hafa vald á almennum orðaforða (42,9%). Um þriðjungi þeirra finnst mikilvægt að geta notað dönsku til þess að skrifa skilaboð (38,1%), tjá sig á samskiptamiðlum (38,1%), láta í ljósi skoðun sína (33,3%) og nota sérhæfðan orðaforða (33,3%). Einungis fáum færeysku nemendanna finnst ekki skipta máli að geta notað dönsku á framangreindan hátt en margir eru hlutlausir í afstöðu sinni. Mun færri íslensku framhaldsskólanemanna finnst mikilvægt að geta notað dönsku í nefndum aðstæðum og fleiri eru neikvædir eða hlutlausir. Flestir íslensku framhaldsskólanemanna vilja geta notað dönsku á ferðalögum (23,5%), í síma (20,6%), til þess að tjá skoðun sína (17,7%), skrifa skilaboð (17,7%) og hafa vald á almennum orðaforða (17,7%). Nokkru færri vilja geta notað málið til þess að versla (14,7%) og tjá sig á samskiptamiðlum (14,7%). Einungis fáum finnst skipta máli að hafa vald á sérhæfðum orðaforða (8,8%). Sjá nánar um niðurstöðurnar í töflu 5.

Tafla 5. Þörf færeysku og íslensku framhaldsskólanemendanna fyrir að nota dönsku.⁷

Notkun dönsku: FÆ: N=21 ÍS: N=34	FÆ Mikilv. %	ÍS Mikilv. %	FÆ Hlut- laus %	ÍS Hlut- laus %	FÆ Léttv. %	ÍS Léttv. %	FÆ Veit ei %	ÍS Veit ei %
Á ferðalögum	76,2	23,5	9,5	29,4	9,5	26,5	4,8	20,6
Í síma	42,9	20,6	38,1	20,6	14,3	38,2	4,8	20,6
Almennur orðaforði	42,9	17,7	38,1	47,1	14,3	14,7	4,8	20,6
Í verslunum	42,9	14,7	38,1	44,1	14,3	14,7	4,8	26,5
Skrifa skilaboð	38,1	17,7	42,9	35,3	14,3	26,5	4,8	20,6
Á samfélagsmiðlum	38,1	14,7	38,1	32,4	19,1	32,4	4,8	20,6
Að tjá skoðun sína	33,3	17,7	33,3	41,2	23,8	23,5	9,5	17,7
Sérhæfður orðaforði	33,3	8,8	38,1	47,1	19,1	20,6	9,5	23,5

7 Örlítil munur var á spurningum til grunnskólanema, sjá töflu 6.

Tafla 6. Þörf grænlenku og íslensku grunnskólanemanna fyrir að tjá skoðun sína á dönsku.

Notkun dönsku: GL: F=10 ÍS: F=32	GL Mikilv. %	ÍS Mikilv. %	GL Hlutlaus %	ÍS Hlutlaus %	GL Léttv. %	ÍS Léttv. %	GL Veit ei %	ÍS Veit ei %
Í síma	50,0	9,4	20,0	25,0	10,0	62,5	20,0	3,1
Á samfélagsmiðlum	50,0	12,5	10,0	18,8	10,0	65,6	30,0	3,1
Við innkaup	40,0	12,5	20,0	28,1	10,0	56,3	30,0	3,1
Á ferðalögum	40,0	21,9	20,0	31,3		43,8	40,0	3,1
Skrifa skilaboð	40,0	6,3	10,0	28,1	20,0	62,5	30,0	3,1
Tala við vini	30,0	9,4	20,0	18,8	20,0	62,5	30,0	9,4
Skrifa í skólanum	30,0	28,1	40,0	34,4	10,0	34,4	20,0	3,1
Tjá skoðun mína	20,0	15,6	30,0	28,1	10,0	53,1	40,0	3,1

Hlutfallslega fleiri grænlenkir grunnskólanemendur svara að þeim finnst notkun dönsku mikilvæg í gefnum aðstæðum en þeir íslensku. Einnig finnst fleiri íslenskum nemendum notkun dönsku léttvæg í nefndum aðstæðum samanborið við þá grænlenku. Athygli vekur þó hve margir grænlenku nemendanna setja kross við „veit ekki“. Af grænlenku nemendum finnst flestum skipta máli að geta notað dönsku í síma (50,0%) og á samfélagsmiðlum (50,0%) og þar á eftir fylgir notkun málsins við innkaup (40,0%), á ferðalögum (40,0%) og þegar skrifa þarf skilaboð (40,0%). Flestum íslensku grunnskólanemendanna finnst mikilvægt að skrifa í skólanum (28,1%), nota dönsku á ferðalögum (21,9%), tjá skoðanir sínar (15,6%), nota málið á samfélagsmiðlum (12,5%) og við innkaup (12,5). Áberandi mörgum íslensku grunnskólanemendanna finnst litlu skipta að nota dönsku í nefndum aðstæðum, sbr. að meira en helmingur þeirra telur léttvægt að geta notað dönsku í sex af átta nefndum aðstæðum. Athygli vekur að flestum finnst skipta mestu máli að geta skrifað dönsku í skólanum, þ.e. við aðstæður sem eru nemendum vel kunnar.

Síðustu spurningunni var einungis beint til framhaldsskóla-

nema og varðar hún námsefni á dönsku, heimildaleit og notkun dönsku á netinu. Svörin leiða í ljós mikinn mun á notkun málsins í hópunum tveimur. Flestir færeysku nemendanna svara að náms-efni í öðrum greinum sé oft (71,4%) eða sjaldan (9,5%) á dönsku en einungis lítill hluti íslensku nemendanna svarar að sú sé oft (2,9%) eða sjaldan (26,5%) raunin. Margir af færeysku nemendunum segjast oft (47,6%) eða sjaldan (28,6%) nota *Google translate* en nokkru færri Íslendinganna segjast oft (38,2%) eða sjaldan (50,0%) nota þýðingarforritið. Þriðjungur færeysku nemendanna segist oft (33,3%) og rúmlega helmingur segist sjaldan (57,1%) vafra á dönskum heimasíðum en 2,9% íslensku nemendanna segjast oft gera það og 32,4% sjaldan. Loks segist nokkur hluti færeysku nemendanna spjalla oft (19,1%) eða sjaldan (38,1%) á dönsku á netinu. Enginn íslensku nemendanna segist spjalla oft á netinu en 23,5% þeirra segjast gera það sjaldan.

3.5 Samantekt um viðhorf nemenda

Í aðalatriðum leiðir könnunin í ljós að allir hóparnir hafa tengsl við Danmörku en þau eru mismikil eftir löndum. Einstaklingsmunur er áberandi, bæði á milli landa og hópa, sem endurspeglar mismikil eða engin tengsl við Danmörku. Margir færeysku framhaldsskólanemanna láta í ljósi margvísleg tengsl við Danmörku. Um þriðjungur íslensku og grænlenzku nemendanna svarar að þeir hafi engin tengsl við Danmörku en aðrir svara að þeir hafi margvísleg tengsl við málið að meira eða minna leyti. Þessar aðstæður varða miklu um dönsku-námið. Hlutfallslega fleiri færeysku og grænlenzku ungmennanna nota dönsku utan skóla í samanburði við íslensku nemendurna. Þannig gegnir danskan talsverðu hlutverki í daglegu lífi færeysku ungmennanna og afstaða þeirra til málsins og notagildis þess eftir því jákvæð. Tengsl íslensku nemendanna við dönsku eru aftur á móti minni og notkun málsins takmarkaðri. Í samanburði við grænlenzku nemendurna og enn frekar þá færeysku eru hlutfallslega fleiri íslensku nemendanna neikvæðir eða hlutlausir í afstöðu sinni til dönsku og dönskunáms. Munurinn á viðhorfum til málsins meðal grunnskólanemendanna í löndunum tveimur er þó ekki eins áberandi mikill og milli færeysku og íslensku framhaldsskólanemanna, þar sem Færeyingar virðast hafa sérstöðu hvað varðar notkun málsins

og jákvæð viðhorf til þess. Á grundvelli þessarar könnunar og í samráði við nemendur og dönskukennara var ráðist í að þróa námsefnið www.taleboblen.hi.is og tölvuleikinn www.talerum.is.

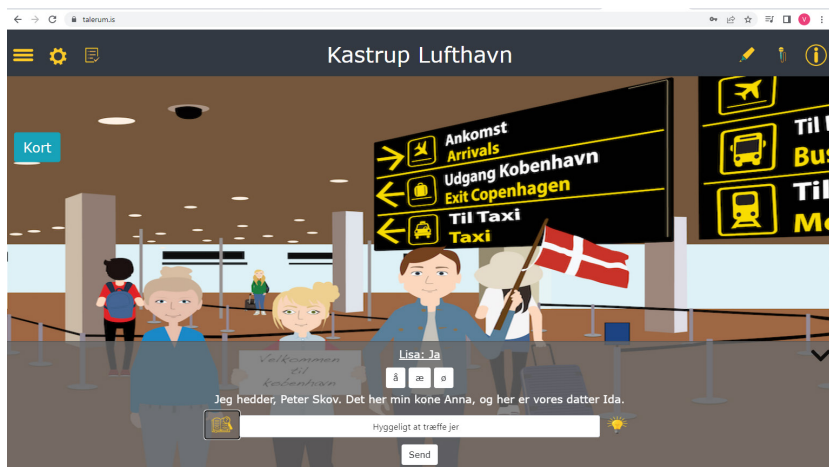
4. Námsefnið *Taleboblen.hi.is*

Aðalmarkmiðið með *Taleboblen* er að þjálfra talaða dönsku og þá sérstaklega föst orðatiltæki eða frasa sem eru algengir í daglegu máli. Fræðimenn telja sérstaka ástæðu til þess að gefa þessum hluta orðaforðans gaum (sjá t.d. Henriksen o.fl. 2021, 94–100 og Auður Hauksdóttir 2012a). Í samvinnu við danska fræðimenn og dönskukennara í Færeyjum, Grænlandi og Íslandi⁸ og nemendur þeirra voru valin um 1200 algeng föst orðatiltæki á dönsku. Horft var til aðstæðna, þar sem nemendur vildu geta notað málið, og dæmigerðra orðasambanda þeim tengdum, t.d. afgangi (*kan jeg hjælpe?, hvis tur er det?, ellers andet?*), á ferðalögum (*hvornår går toget?, jeg vil gerne bestille en togbillet*) og daglegri rútínu (*god morgen, tak for mad*), en einnig nokkrum algengum orðatiltækjum sem geta verið þrándur í götu nemenda sem ekki hafa dönsku að móðurmáli (*godt gået, i lige måde*). Hægt er að leita frasanna eftir stafrófsröð eða með því að skrifa allan frasann eða hluta hans í leitargluggann. Þar sem framburður frasanna er ekki alltaf augljós geta nemendur heyrt þá talaða og hlustað á eigin framburð. Þá eru gefin jafnheiti frasanna á færeysku, grænlenku og íslensku, ef þau eru til, en að öðrum kosti er merkingin skýrð. Fjölmörg og misþung samtalsverkefni er að finna í *Taleboblen* sem tengjast aðstæðum þar sem frasarnir koma alla jafna við sögu. Gefin eru dæmi um samtöl og nemendur geta hlýtt á sjálfa sig tala. Hluti af *Taleboblen* var tilraunaverkefnið *Talebob* sem var hannað til að þjálfra framburð. Í *Talebob*, sem var eins konar stafrænn leiðbeinandi, var lagt upp með að nemendur lærðu að bera frasana fram í samræmi við venjulegt danskt talmál. Til að hvetja nemendur var tryggt að þeir fengju strax viðbrögð við framburði sínum með miskátum broskalli (Henrichsen og Auður Hauksdóttir 2015).

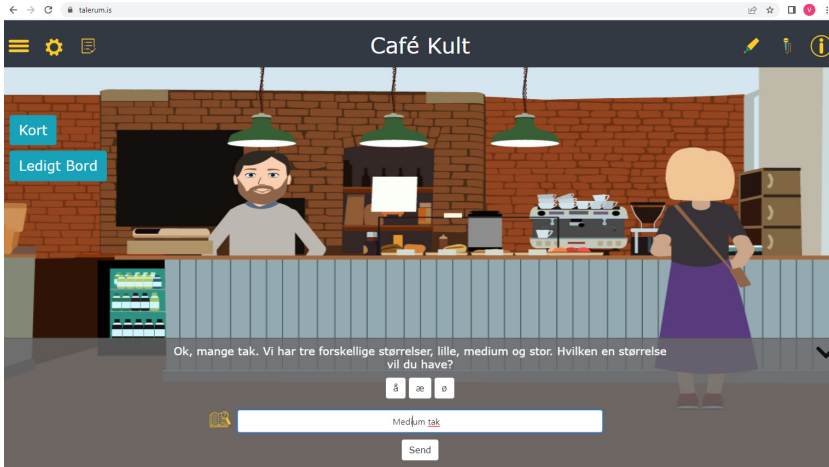
8 Sjá upplýsingar um starfshópin og styrktaraðila á www.taleboblen.hi.is.

6. Tölvuleikurinn *Talerum.is*

Talerum er gagnvirkur tölvuleikur sem er hannaður í samvinnu við danska málvísindamenn, dönskukennara og nemendur þeirra⁹. Markmiðið með leiknum er að gefa nemendum tækifæri til þess að tjá sig á dönsku við ólíkar aðstæður. Sem skiptinemi er spilarinn þátttakandi í atburðarás sem hefst á flugvellinginum í Kastrup. *Talerum* sýnir kort af Kaupmannahöfn, þar sem er að finna nokkra staði og aðstæður, og spilarans biða verkefni sem hann leysir með því að nota dönsku á gagnvirkan hátt. Notkun málsins er þannig lykillinn að framvindu leiksins. Málnotkunin og orðaforðinn taka mið af aðstæðum hverju sinni, allt frá tiltölulega formlegum samskiptum í skólafundum til óformlegra samtala við morgunverðarborðið og á kaffihúsi. Leikurinn er nemendamíaður og hann er hægt að spila aftur og aftur – atburðarásin er aldrei sú sama. *Talerum* spyr spurninga og bregst við svörum nemandans og lagar sig að getustigi hans. Spilarinn getur skrifað eigin texta og orðað svör sín tiltölulega frjálst. Ef hann skortir orð getur hann nýtt sér vefordabókina ÍSLEX eða leitað sér aðstoðar innan ramma *Talerum* til að geta haldið leiknum áfram. Þá býður *Talerum* upp á að nota talgervil þannig að spilarinn geti kynnt sér framburð einstakra orða eða afmarkaðs texta, auk þess sem hann getur tekið upp eigin texta og heyrt hvernig hann hljómar á dönsku. Í samræmi við frammistöðu sína fær nemandinn bikar og hrós. Því styttri tíma

9 Sjá upplýsingar um samstarfs- og styrktaraðila á www.talerum.is.

sem það tekur nemandann að komast í gegnum leikinn og því lengri texta sem hann skrifar, því fleiri stig hlýtur hann að launum. Hægt er að fylgjast með framförum sínum við að spila leikinn yfir lengri tíma.

Lokaorð

Fyrir utan námsefnið sjálft hefur samvinnan við fræðimenn, dönskukennara og nemendur verið afar gefandi og árangursrík. Mörg óformleg samtöl hafa veitt innsýn í stöðu dönskunnar í löndunum þremur og hvaða áskoranir dönskukennarar og nemendur þeirra standa frammi fyrir, eigi markmið námskráa og Norðurlandasamstarfs að ná fram að ganga.

HEIMILDIR

- Aðalnámskrá grunnskóla – almennur bluti 2011 – greinasvið 2013*. 2013. Reykjavík: Menntamálaráðuneytið.
- Auður Hauksdóttir. 2012. *Dansk som fremmedsprog i en akademisk kontekst: Om islændinges behov for danskundskaber under videreuddannelse i Danmark*. Kaupmannahöfn: Kaupmannahafnarháskóli.
- Auður Hauksdóttir. 2012a. „At komme til orde på et mundret dansk. Om fraser, fraseindlæring og fraseværktøj anskuet kontrastivt“. *Speech in Action. Proceedings of the 1st SJUSK Conference on Contemporary Speech Habits*, ritstýrt af Jan Heegård og Peter Juel Henriksen, *Copenhagen Studies in Language* 42, 123–142.
- Auður Hauksdóttir. 2007. „Straumar og stefnur í tungumálakennslu“. Í *Máli mállanna. Um nám og kennslu erlendra tungumála*, ritstýrt af Auði Hauksdóttur og Birnu Arnbjörnsdóttur, 155–199. Reykjavík: Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur í erlendum tungumálum.
- Auður Hauksdóttir. 2001. *Lærernes strategier – elevernes dansk. Dansk som fremmedsprog i Island*. Kaupmannahöfn: Nordisk Ministerråd, Tema Nord.
- „Befolkningen. Langt færre danskere i Grønland“. 2018. *Sermitsiaq* AG 28. febrúar. Sótt 1. júlí 2022 á <https://sermitsiaq.ag/node/203887>.
- Deklaration om nordisk språkpolitikk*. 2006. Sótt 15. febrúar 2022 á <http://norden.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A700895&dsid=-6675>
- Dörnyei, Zoltán og Ema Ushioda. 2011. *Teaching and Researching Motivation*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Gardner, Robert C. 2002. „Social Psychological Perspective on Second Language Acquisition“. Í *The Oxford Handbook of Applied Linguistics*, ritstýrt af Robert B Kaplan, 160–169. Oxford: Oxford University Press.
- Gardner, Robert C. og Wallace E. Lambert. 1972. *Attitudes and Motivation in Second-Language Learning*. Massachusetts: Newbury House Publishers.
- Greenland in Figures 2018*. Sótt 15. apríl 2022 á <https://stat.gl/publ/en/GF/2018/pdf/Greenland%20in%20Figures%202018.pdf>
- Greenland in Figures 2014*. Sótt 15. apríl 2022 á <https://stat.gl/publ/en/GF/2014/pdf/Greenland%20in%20Figures%202014.pdf>
- Henriksen, Peter og Auður Hauksdóttir. 2015. „Talebob – den tålmodige transnordiske udtaletrener“. Í *Rette ord. Festskrift til Sabine Kirchmeier-Andersen i anledning af 60-årsdagen*, ritstýrt af Dorthe Duncker, Eva Skafte Jensen og Ole Ravnholt. Kaupmannahöfn: Dansk Sprogævn.
- Henriksen, Birgit, Susana S. Fernández, Hanne Leth Andersen og Dorte Fristrup. 2021. *Hvorfor gør jeg det, jeg gør? Refleksionshåndbog for sproglærere*. Friðriksberg: Samfundslitteratur.
- Haastrup, Kirsten. 1989. „Fremmedsprogelig reception: Lytte- og læseforståelse“. Í *Grundbog i fremmedsprogspædagogik*, ritstýrt af Gabriele Kasper og Johannes Wagner, 20–35. Kaupmannahöfn: Gyldendal.
- Jacobsen, Birgitte. 2021. „Grønland“. Í *Dansk sproghistorie 5. Dansk i samspil*, ritstýrt af Ebba Hjort o.fl., 61–74. Árósar: Aarhus Universitetsforlag.

- Jacobsen, Birgitte. 2003. „Colonial Danish“. Í *The Sociolinguistics of Danish*, ritstýrt af Tore Kristiansen og J. Normann Jørgensen. *International Journal of the Sociology of Language* 159, 153–164.
- Jógvan í Lon Jacobsen. 2021. „Færøerne“. Í *Dansk Sproghistorie 5. Dansk i samspil*, ritstýrt af Hjort, Ebba o.fl., 27–39. Árósar: Aarhus Universitetsforlag.
- Landstingsforordning nr. 8 af 21. maj 2002 om folkeskolen*. Sótt 2. desember 2021 á <http://lovgivning.gl/Services/GeneratePdf?pdfurl=%2Fda-DK%2Flov%3Frid%3D%257bF656D574-620F-423B-99AE-199DF208F6FF%257d&attachment=true&attachmentname=Landstingsforordning%20nr.%208%20af%2021.%20maj%202002%20om%20folkeskolen>
- Lov om Færøernes Hjemmestyre nr. 137 af 23. marts 1948*. Sótt 10. júní 2022 á <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/1948/137>
- Læreplan i dansk A: Formål og Introduktion*. 2004. Sótt á: <https://iserasuaat.gl/-/media/iserasuaat/folkeskole/1-fag-og-undervisning/laereplaner/dansk/dansk-aeldstetrin.pdf?la=da>
- Margrét Helga Hjartardóttir. 2015. „Staða tungumála í Kvinnaskólanum eftir styttingu náms til stúdentsprófs“. *Málfríður* 31(2): 15–18.
- Mitchinson, John. 2012. *Danish in the Faroe Islands: A Post-Colonial Perspective*. Ph.D.-ritgerð við University College London. Sótt 1. apríl 2022 á https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1348494/1/1348494_Complete_Thesis_Public_-_John_Mitchinson.pdf
- Nation, I.S.P. 2001. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Námsættlan til fólkaskúla: Danskt 3–10*. 2017. Sótt 1. nóvember 2021 á <https://namsaetlanir.fo/folkaskuli/kravdar-laerugreinar/danskt-3-10/>
- Pétur Rasmussen. 2013. „Er stúdentspróf í dönsku ónýtt?“. *Vísir* 12. júní. Sótt 15. maí 2022 á <https://www.visir.is/g/20131466382d>
- Tórður Jóhannesarson. 2014. Næstan 80% av lærutilfarinum í føroysku miðnámskúlunum er danskt. *Miðnámsrit. Greinasavn*, 54–60. Þórshöfn: Glint.
- Vár í Ólavsstovu. 2004. „Færøskfaget i danskfagets skygge“. *Sprogforum* 29, 54–58.
- Webb, Stuart. 2005. „Receptive and Productive Vocabulary Learning. The Effects of Reading and Writing on Word Knowledge“. *SSLA* 27, 33–52.

ÚTDRÁTTUR

Danska og dönskunám á Íslandi, Grænlandi og í Færeyjum

Danska er kennd sem erlent tungumál á Grænlandi, Íslandi og í Færeyjum og er markmiðið að nemendur öðlist alhliða færni í dönsku, sem geri þeim kleift að nota málið í samskiptum við Dani og aðra Norðurlandabúa. Aðstæður nemenda til dönskunáms eru þó af ýmsum ástæðum ólíkar. Í greininni er fjallað um rannsóknar- og þróunarverkefni sem beinist að dönskunámi ungmenna á vestnorræna svæðinu, en um er að ræða samstarfsverkefni íslenskra, fær-eyskra og grænleuskra fræðimanna og þarlandra dönskukennara og nemenda þeirra. Markmiðið er að fá innsýn í stöðu dönsku í löndunum þremur og skoða hvaða áhrif hún hefur á dönskunám nemenda. Þá er tilgangurinn að leita leiða til þess að nýta nýja þekkingu til að koma til móts við þarfir nemenda hvað varðar námsefni. Varpað er ljósi á umfang og markmið dönskukennslunnar í löndunum þremur og hvaða hlutverki danskan gegnir í málumhverfi nemenda. Þá er fjallað um niðurstöðu könnunar meðal grunn- og framhaldsskól- nemenda um tengsl þeirra við Danmörku og viðhorf til dönsku og dönskunáms. Loks er greint frá tölvustuddu námsefni www.talebo- blen og gagnvirka tölvuleiknum www.talerum.is sem hvort tveggja var unnið á grundvelli könnunarinnar og samstarfsins við dönsku- kennara og nemendur þeirra.

Lykilorð: danska sem erlent mál, hvati í dönskunámi, einstaklings- miðað nám, tölvustudd tungumálakennsla.

ABSTRACT

Danish and learning Danish in Iceland, Greenland, and Faro Islands

Danish is taught as a foreign language in schools in Greenland, Iceland, and the Faroe Islands. The instructional goal is general competence in Danish and ability to use it in communication with Danes and other Nordic citizens. However, Danish holds different positions in the students' countries, which shapes their learning contexts. This article describes a research project that focuses on young learners of Danish in the West Nordic region. It is a collaboration between Icelandic, Faroese and Greenlandic scholars and teachers of Danish and their students. The objective is to gain insight into the status and function of Danish in the three countries, examine the effect on students' Danish acquisition and seek ways to utilize new knowledge to better meet the needs of students for learning material. The results of a survey among primary and secondary school students about their connections with Denmark and attitudes towards Danish and learning Danish is presented. Finally, there is a section on computer-assisted learning material developed on the basis of the survey and in collaboration with teachers of Danish and their students. This includes www.taleboblen and the interactive computer game www.talerum.is.

Keywords: Danish as a foreign language, Motivation in learning Danish, Learner autonomy, Computer-assisted language learning.